

Саксонов Владислав Борисович,
доцент кафедри теорії
та історії держави і права,
кандидат юридичних наук, доцент
(*Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ*)

ЗМІСТ СУБ'ЄКТИВНОГО ЮРИДИЧНОГО ПРАВА: УТОЧНЕННЯ КОНЦЕПЦІЇ

Одним із найважливіших і водночас найбільш складних напрямів досліджень в юриспруденції є студії, присвячені проблематиці правових відносин. Як відомо, зміст правовідносин становить поведінка суб'єктів цих відносин та її юридичне закріплення нормами права у вигляді суб'єктивних юридичних прав і обов'язків. У правовідносинах виокремлюють фактичний, вольовий та юридичний зміст. При цьому підкреслюється, що юридичний зміст правовідносин – це зафіксовані у нормах права суб'єктивні права та юридичні обов'язки їх учасників.

Суб'єктивне юридичне право визначають як надану праводієдатному суб'єкту юридичними нормами з метою задоволення його інтересів або інтересів тих осіб, яких він представляє за законом, міру можливої (дозволеної) поведінки у правовідносинах, забезпечену кореспондуючим обов'язком зобов'язаної сторони правовідносин і гарантовану державою [1, с. 233].

Зміст суб'єктивного юридичного права складають певні правомочності. Серед них у численних виданнях передусім указують на можливість власних активних дій особи, якій належить суб'єктивне юридичне право. В якості прикладів реалізації таких правомочностей також наводять варіанти активних дій – право голосувати, працевлаштовуватися, продавати або дарувати своє майно тощо [2, с. 388]. Таким чином, при розгляді змісту суб'єктивного юридичного права, увага акцентується саме на можливості власних активних дій управненої особи.

З огляду на зазначене вище слід зауважити, що право позитивної поведінки правомочного суб'єкта не вичерпується правом на власні активні дії, але й охоплює можливість (право) не вчиняти будь-яких дій, тобто утримуватися від них (пасивна поведінка), як свідомо обраний за власною волею варіант реалізації своїх правомочностей. Отже, при розгляді змісту суб'єктивного юридичного права повинно йтися не тільки про можливість власних активних дій управненої сторони, а й про праводіяння в цілому.

Діяння – це вольова усвідомлена поведінка (вчинок) особи, безпосередньо спрямована на спричинення певних наслідків. Відтак, для будь-якого діяння характерною є наявність об'єктивних і суб'єктивних ознак. Перші можуть виявлятися в активній поведінці – діях, або утриманні від

певних дій. Під дією розуміється активна поведінка особи, в якій виражена зовні її воля і яка спрямована на спричинення певних наслідків. Бездіяльність — це пасивна поведінка (утримання від певних дій), в якій так само виражена зовні воля особи і яка також спрямована на спричинення певних наслідків. До суб'єктивних належать інтелектуальна та вольова ознаки, умотивованість і цілеспрямованість.

Пасивна поведінка (утримання від певних дій) як праводіяння, тобто діяння, що полягає у свідомо обраному за власною волею варіанті правомірної поведінки, яка знаходить зовнішній прояв в утриманні від певних активних дій, також передбачена національним законодавством.

Для прикладу, передусім, звернемося до норм Конституції України. Так, у ст. 19 Основного Закону нашої держави закріплено положення, згідно якого «правовий порядок в Україні ґрунтується на засадах, відповідно до яких ніхто не може бути примушений робити те, що не передбачено законодавством». У статті 36 проголошено – «ніхто не може бути примушений до вступу в будь-яке об'єднання громадян чи обмежений у правах за належність чи неналежність до політичних партій або громадських організацій». В ст. 36 також зазначено, що «ніхто не зобов'язаний виконувати явно злочинні розпорядження чи накази». У статті 45 закріплено «право на відпочинок» для тих, хто працює. Стаття 63 містить положення, згідно з яким «особа не несе відповідальності за відмову давати показання або пояснення щодо себе, членів сім'ї чи близьких родичів, коло яких визначається законом» [3].

Право на утримання від певних дій закріплено і в інших законах (та навіть кодексах) нашої держави. Так, у ст. 594 Цивільного кодексу України «Право притримання» зазначено: «1. Кредитор, який правомірно володіє реччю, що підлягає передачі боржникові або особі, вказаній боржником, у разі невиконання ним у строк зобов'язання щодо оплати цієї речі або відшкодування кредиторів пов'язаних з нею витрат та інших збитків, має право притримати її у себе до виконання боржником зобов'язання.

2. Притриманням речі можуть забезпечуватись інші вимоги кредитора, якщо інше не встановлено договором або законом» [4].

У ст. 235 Господарського кодексу України також викладене наступне – « 1. За порушення господарських зобов'язань до суб'єктів господарювання та інших учасників господарських відносин можуть застосовуватись оперативно-господарські санкції..., що використовуються самими сторонами зобов'язання в односторонньому порядку» [5].

Стаття 236 цього ж кодексу наводить види оперативно-господарських санкцій та умови їх використання – «1. У господарських договорах сторони можуть передбачати використання таких видів оперативно-господарських санкцій:

1) одностороння відмова від виконання свого зобов'язання управненою стороною, із звільненням її від відповідальності за це – у разі порушення зобов'язання другою стороною;

відмова від оплати за зобов'язанням, яке виконано неналежним чином або достроково виконано боржником без згоди другої сторони;

відстрочення відвантаження продукції чи виконання робіт внаслідок прострочення виставлення акредитива платником, припинення видачі банківських позичок тощо;

2) відмова управненої сторони зобов'язання від прийняття подальшого виконання зобов'язання, порушеного другою стороною...

4) відмова від встановлення на майбутнє господарських відносин із стороною, яка порушує зобов'язання» [5].

Таким чином, при розгляді змісту суб'єктивного юридичного права слід звертати увагу не тільки на можливість власних активних дій правомочної сторони, а й враховувати юридично надану можливість утримуватися від них (пасивну поведінку), як свідомо обраний за власною волею варіант реалізації своїх правомочностей. Отже, в даному випадку повинно йтися не тільки про право на власні активні дії, а й про праводіяння в цілому, в тому ж разі й про право учасника правовідносин утримуватися від певних активних дій.

Бібліографічні посилання:

1. Теорія держави і права: підручник / кол. авт.; кер. авт. кол. канд. юрид. наук, проф. Ю. А. Ведерніков. К.: Ун-т сучасних знань; Дніпропетровськ: Дніпроп. держ. ун-т внутр. Справ, Ліра ЛТД, 2014. 468 с.

2. Скакун О. Ф. Теорія права і держави: Підручник. 2-ге видання. К.: Алерта; КНТ; ЦУЛ, 2010. 520 с.

3. Конституція України: Закон від 28.06.1996 №254к/96-ВР. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zacon2.rada.gov.ua/laws/show> (дата звернення: 10.11.2021).

4. Цивільний кодекс України, прийнятий 16 січня 2003 р. № 435-IV. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 10.11.2021).

5. Господарський кодекс України, прийнятий 16 січня 2003 р. № 436-IV. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15> (дата звернення: 10.11.2021).